

X

2038

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

SOCIAL STUDIES

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Morning Session)

Time allowed : Three hours

Maximum Marks: 90

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪ-ਕੋਡ 06/A ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 26 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕੁਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।
- (v) ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾਓ ।
- (v) ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਟੈਂਸਿਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ।
- (vii) ਨੇਤਰਹੀਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਪ-ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਕਸ਼ੇ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਕੇਂਦਰ, ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਗੇ ।
- (viii) 1-1 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਲਾਇਨ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ, 3-3 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 30- 50 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 5-5 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 100-120 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ ।
- (ix) ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰ ਦਿਓ

ਭਾਗ-ੳ(ਭੂਗੋਲ)

ਅੰਕ =

25

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

- (i) ਦੋ ਅਲੋਹ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 1

(ii) ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖੋ । 1

(iii) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਘਣਤਾ ਕੀ ਹੈ ? 1

(iv) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਰਬਤੀ ਚੋਟੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? 1
ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ/ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

(v) ਹੀਰਾ ਕੁਝ ਡੈਮ ..... ਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ..... ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਹੈ । 1

(vi) ..... ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਨੂੰ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 1
(ਉ) ਰੇਡੀਓ (ਅ) ਟੈਲੀਫੋਨ
(ੳ) ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ (ਸ) ਕੰਪਿਊਟਰ

1x6=6

- ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ : 3

(i) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਗੋਜਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਰੇਲ ਪਟੜੀਆਂ ਹਨ?

(ii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ ।	3
(iii) ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਊਰਜਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?	3
(iv) ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਖੁਸ਼ਕ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?	3
(v) ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?	3
3. ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਜੀਵਨਦਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ?	3x3=9 5
ਜਾਂ	
ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ?	5
4. ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਦਰਸਾਓ :	1x5=5
(i) ਹੀਰਾ ਕੁਡ ਡੈਮ	1
(ii) ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰ	1
(iii) ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਖੇਤਰ	1
(iv) ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ ਵਾਲਾ ਰਾਜ	1
(v) ਚੇਨੱਈ	1
ਭਾਗ-ਅ(ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ)	
ਨੋਟ : 20 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :	1x5=5 ਅੰਕ =
5. (i) ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?	1
(ii) ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ?	1
(iii) ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਢਲਾ ਉਦਯੋਗ ਦੱਸੋ ॥	1
(iv) ਮੌਸਮੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?	1
ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ/ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ	1
(v) ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ (ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ.) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ..... ਵਿੱਚ ਹੋਈ ।	
(vi) ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਸਤਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ..... ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ।	1
6. (ਉ) ਨਿਰਯਾਤ (ਅ) ਆਯਾਤ (ਇ) ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ	1x6=6
ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :	
(i) ਆਰਥਿਕ ਨਿਯੋਜਨ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?	3

- (ii) ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ। ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ? 3
- (iii) ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 3
- (iv) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਘੂ ਅਤੇ ਕੁਟੀਰ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 3
- (v) ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 3

7. ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 3x3=9
5

ਜਾਂ

ਬੱਚਤ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਔਸਤ ਬੱਚਤ ਪਰਿਵਰਤੀ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਬੱਚਤ ਪਰਿਵਰਤੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ। 5

ਭਾਗ-(ਇ) (ਇਤਿਹਾਸ)

25

1x5=5
ਅੰਕ =

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ : 8.

8. (i) ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ? 1
- (ii) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮਿਸਲ ਕਿਹੜੀ ਸੀ? 1
- (iii) ਮੰਜੀ-ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 1
- (iv) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜਨੇਊ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ? 1
- (v) ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਕਿਸ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ? 1
- (vi) ਬਾਬਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਹਮਲਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ? 1
- (ਉ) 1524 (ਅ) 1514
(ਇ) 1519 (ਸ) 1518

9. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ : 1x6=6

- (i) ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ? 3
- (ii) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਬਚਪਨ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਇਆ ? 3
- (iii) ਭੈਰੋਵਾਲ ਦੀ ਸੰਧੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਨਾਲ ਕੀ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ? 3
- (iv) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 3
- (v) ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੜਾਈ ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 3

		3x3=9
10.	ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖੋ ।	5
	ਜਾਂ ।	
	ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।	5
11.	ਪੰਜਾਬ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਭਰੋ :	1x5=5
	(i) ਬਟਾਲਾ	1
	(ii) ਪਠਾਨਕੋਟ	1
	(iii) ਮੁਲਤਾਨ	1
	(iv) ਚੇਲੀਆਂਵਾਲਾ	1
	(v) ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ	1
	ਭਾਗ-ਸ (ਨਾਗਰਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ)	1x5=5
	ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :	ਅੰਕ =20
12.	(i) ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?	1
	(ii) ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਰਮਾਣੂ ਨੀਤੀ ਕੀ ਹੈ ?	1
	(iii) ਰਾਜਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?	1
	(iv) ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?	1
	ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ/ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ	1
	(v) ਸੰਸਦ ਦੇ ਉੱਚ ਸਦਨ ਨੂੰ ..... ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।	
	(vi) ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਜਨਮ ..... ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।	1
	(ਉ) 24 ਅਗਸਤ (ਅ) 24 ਅਕਤੂਬਰ (ਇ) 24 ਦਸੰਬਰ	1x6=6
13.	ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :	
	(i) ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਲਿਖੋ ।	3
	(ii) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਐਂਗਲੋ ਇੰਡੀਅਨ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?	3
	(iii) ਪੰਚਸ਼ੀਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।	3
	(iv) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ।	3
	(v) ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।	3

		3x3=9
14.	ਭਾਰਤ ਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।	5
	ਜਾਂ	
	ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।	5
		1x5=5

(Hindi Version)

- ਨੋਟ : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड | 06/A अवश्य लिखें।
- (ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 26 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।
- (iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गए पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।
- (iv) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (v) आवश्यकता अनुसार चित्र तथा मानचित्र बनाएं।
- (vi) मानचित्र बनाने के लिए स्टेंसिल के प्रयोग की आज्ञा है।
- (vii) नेत्रहीन विद्यार्थी भूगोल और इतिहास के उप-विषयों में मानचित्र भरने के स्थान पर पूछे गये केन्द्र, स्थान या वस्तुओं के नाम और स्थिति स्पष्ट रूप में लिखेंगे।
- (viii) 1-1 अंक वाले प्रत्येक प्रश्न का उत्तर एक लाइन या एक शब्द में, 3-3 अंकों वाले प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 30-50 शब्दों में और 5-5 अंकों वाले प्रत्येक प्रश्न का उत्तर लगभग 100-120 शब्दों में दें।
- (ix) भारत तथा पंजाब का नक्शा अपनी उत्तर पुस्तिका के साथ नथी कर दें।।

भाग-क (भूगोल)

अंक

=25

नोट: निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें : 1.

1.	(i) दो अलौह खनिजों के नाम लिखें।	1
	(ii) मिट्टी की परिभाषा लिखिए।	1
	(iii) पंजाब में जनसंख्या का घनत्व कितना है ?	1
	(iv) संसार की सबसे ऊँची पर्वतीय चोटी कौन-सी है ?	1
	रिक्त स्थान/बहु-विकल्पीय प्रश्न	
	(v) हीराकुड डैम ..... मीटर लम्बा तथा ..... मीटर ऊँचा है।	1
	(vi) ..... संचार साधन को 21वीं सदी का संचार माध्यम कहा जाता है।	
	(ख) टेलीफोन	(ग) दूरदर्शन
	(घ) कम्प्यूटर	(क) रेडियो
		1
		1x6=6
2.	निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :	
	(i) भारत में कितने गेजों वाली रेल पटरियाँ हैं ?	3

(ii) भारत में सोने की प्रसिद्ध खानों के नाम लिखिए।	3		
(iii) सौर ऊर्जा को भविष्य की ऊर्जा का स्रोत क्यों कहा जाता है ?	3		
(iv) राजस्थान अरब सागर के नज़दीक होते हुए भी शुष्क क्यों रहता है ?	3		
(v) भारत को गाँवों का देश क्यों कहा गया है ?	3		
3. प्राकृतिक वनस्पति किस प्रकार उद्योगों के लिए जीवनदान का कार्य करती है ?	3x3=9 5		
अथवा			
भारत की जलवायु को कौन-कौन से तत्व प्रभावित करते हैं ?	5		
4. भारत के मानचित्र में भरें :	1x5=5		
(i) हीराकुड डैम	1		
(ii) इन्दिरा नहर ।	1		
(iii) काली मिट्टी का क्षेत्र	1		
(iv) अधिक साक्षरता वाला राज्य	1		
(v) चेन्नई।	1		
भाग-ख (अर्थशास्त्र)			
	1x5=5 अंक=20		
नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :			
5. (i) हरित क्रान्ति से क्या अभिप्राय है ?	1		
(ii) योजनाओं की कोई दो असफलताएं कौन-सी हैं?	1		
(iii) भारत का एक आधारभूत उद्योग बताएं।	1		
(iv) मौसमी बेरोज़गारी क्या होती है ?	1		
रिक्त स्थान /बहु-विकल्पीय प्रश्न ।	1		
(v) भारत के केन्द्रीय बैंक (आर बी आई) की स्थापना ..... में हुई।			
(vi) दूसरे देश से वस्तुएं मंगवाना ..... कहलाता है।	1		
(क) निर्यात	(ख) आयात	(ग) विदेशी व्यापार	1x6=6
6. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :			

(i) आर्थिक नियोजन का क्या अर्थ है?	3
(ii) निवेश की परिभाषा दें। निवेश के निर्धारक तत्व कौन से हैं?	3
(iii) भारतीय कृषि के विकास में सरकार के योगदान का वर्णन करें।	3
(iv) भारत में लघु तथा कुटीर उद्योगों की किन्हीं तीन समस्याओं का वर्णन करें।	3
(v) भारत के विदेशी व्यापार के महत्व का वर्णन करें।	3 3x3=9
7. स्वतन्त्रता प्राप्ति के बाद से भारत के विदेशी व्यापार के परिमाण तथा दिशा में आए हुए परिवर्तनों का संक्षिप्त वर्णन करें।	5

अथवा

बचत से क्या अभिप्राय है ? औसत बचत प्रवृत्ति तथा सीमान्त बचत प्रवृत्ति की परिभाषा दीजिए।

5
1x5=5
अंक

भाग - ग (इतिहास)

=25

नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :

8. (i) जाप साहिब किसकी रचना है?	1
(ii) सबसे पहली मिसल कौन सी थी?	1
(iii) मंजी-प्रथा से क्या भाव है?	1
(iv) गुरु नानक देव जी कैसा जनेऊ चाहते थे?	1
(v) पंजाब को 'सुप्त सिन्धु' किस काल में कहा जाता था?	1
(vi) बाबर ने पंजाब पर पहला आक्रमण कब किया?	1
(क) 1524 ई. में (ख) 1514 ई. में ।	
(ग) 1519 ई. में (घ) 1518 ई. में	
	1 1x6=6
9. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :	
(i) श्री सतगुरु राम सिंह जी की कैसी गतिविधियों से अंग्रेजों को डर लगता था ?	3
(ii) गुरु गोबिन्द सिंह जी ने पटना में अपना बचपन कैसे बिताया ?	3
(iii) भैरोवाल की सन्धि के पश्चात् अंग्रेजों ने रानी जिंदा से कैसा व्यवहार किया ?	3
(iv) गुरु अर्जन देव जी की शहादत पर एक नोट लिखें।	3
(v) चमकौर साहिब की लड़ाई पर एक नोट लिखें।	3 3x3=9
10. जैतों के मोर्चे का वर्णन करें।	5

अथवा

पंजाब के मैदानी क्षेत्र का वर्णन कीजिए।	5
11. पंजाब (1947 से पहले) के मानचित्र में भरें :	1x5=5
(i) बटाला	1
(ii) पठानकोट	1
(iii) मुल्तान	1
(iv) चिल्लियाँवाला	1
(v) आनन्दपुर साहिब	1
	1x5=5

भाग - घ (नागरिक शास्त्र)

अंक =

नोट : 20 निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :

12. (i) निरक्षरता किसे कहते हैं?	1		
(ii) भारत की परमाणु नीति क्या है?	1		
(iii) राज्यसभा के सदस्यों का चुनाव कैसे होता है?	1		
(iv) सरकारी वकील कौन होते हैं?	1		
रिक्त स्थान/बहु-विकल्पीय प्रश्न	1		
(v) संसद के उच्च सदन को..... कहते हैं ?			
(vi) संयुक्त राष्ट्र का जन्म ..... को हुआ।	1		
(क) 24 अगस्त	(ख) 24 अक्टूबर	(ग) 24 दिसम्बर	1x6=6

13. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :	
(i) भारतीय नागरिकों के अधिकार लिखें।	3
(ii) राष्ट्रपति लोकसभा में कब और कितने ऐंग्लो-इण्डियन मनोनीत कर सकता है ? ।	3
(iii) पंचशील के सिद्धान्तों का वर्णन कीजिए।	3
(iv) राष्ट्रपति तथा प्रधानमंत्री के सम्बन्धों पर चर्चा कीजिए।	3
(v) लोकतन्त्र के मार्ग में आने वाली बाधाओं का वर्णन कीजिए।	3

14. भारत और चीन के सम्बन्धों के बिगड़ने के मूल कारणों का वर्णन करो।	3x3=9
	5

अथवा

विधानमण्डल की शक्तियों का वर्णन करें।	5
	5x1=5

(English Version)

- Note:
- (i) You must write the subject-code/paper-code 06/A in the box provided on the title page of your answer-book.
  - (ii) Make sure that the answer-book contains 26 pages (including title page) and are properly seriated as soon as you receive it.
  - (iii) Question/s attempted after leaving blank pages in the answer-book would not be evaluated.
  - (iv) All questions are compulsory.
  - (v) Draw diagrams and maps, where necessary.
  - (vi) Use of stencil is allowed for drawing maps.
  - (vii) Blind students will clearly write about situation of the centre, place or name of the objects asked instead of filling the maps in Geography and History.
  - (viii) The answer of each question of 1-1 mark should be in one line or one word, of 3-3 marks in about 30-50 words and of 5-5 marks shall be in about 100-120 words.
  - (ix) Attach maps of India and Punjab with your answer-book. Part-A

Part-A(Geography) Marks = 25

Note: Answer the following questions in one word or one line :

1.	(i) Name two non-ferrous Minerals.	1
	(ii) Define soil.	1
	(iii) What is density of population of Punjab?	1
	(iv) Which is the highest peak of the world?	1
	Fill in the blank/multiple choice questions.	
	(v) Hirakud dam is ..... meter long and ..... meter high.	1
	(vi) ..... means of communication is called communication medium of 21st century,	
	(a) Radio (b) Telephone	
	(c) Doordarshan (d) Computer	1
		1x6=6
2.	Answer any three questions out of five.	3
	(i) How many gauges of rail tracks are there in India?	3
	(ii) Name the famous Gold mines in India.	3
	(iii) Why Solar energy is said to be future energy source?	3
	(iv) Inspire of being close to the Arabian Sea, why does Rajasthan remain dry?	3
	(v) Why is India known as country of villages?	3
		3x3=9
3.	How does natural vegetation act as a boon for industries?	5

or

Which elements affect the climate of India?	5
	1x5=5

Show on the map of India :

- (i) Hirakud dam 1
- (ii) Indira canal 1
- (iii) Black soil area 1
- (iv) A state with high literacy rate 1
- (v) Chennai 1

1x5=5

Part-B(Economics)

Marks = 20

Note: Answer the following questions in one word or one line :

- 5. (i) What is meant by green revolution? 1
- (ii) What are any two failures of planning? 1
- (iii) Mention one basic Industry of India. 1
- (iv) What is seasonal unemployment? 1

Fill in the blank/multiple choice questions. 1

- (v) R.B.I. was established in.....
- (vi) Goods that a country gets from other countries are called..... 1

(a) Exports   (b) Imports   (c) Foreign Trade   1x6=6

6. Answer any three questions out of five.

- (i) What is the meaning of economic planning ? 3
- (ii) Define investment. What are the elements of determining the investment? 3
- (iii) Explain the contribution of government in the development of Indian Agriculture. 3
- (iv) Describe any three problems of small scale and cottage Industries in India. 3
- (v) Explain the importance of India's foreign trade. 3

3x3=9

7. Write a short note on change in volume and direction of India's foreign trade after Independence. 5

Or.

What do you mean by savings? Define average propensity to save and Marginal propensity to save. 5

5x1=5

Part-C(History)

Marks = 25

Note		Answer the following questions in one word or one line :	
8.	(i) Who wrote the Jaap sahib ?		1
	(ii) Which was the first Misl ?		1
	(iii) What is the meaning of the Manji system?		1
	(iv) What type of sacred thread did Guru Nanak Dev ji want ?		1
	(v) In which period Punjab was called 'Sapta Sindhu'?		1
	(vi) When was Babur's first attack on Punjab?		
	(a) in 1524 A.D.	(b) in 1514 A.D.	
	(c) in 1519 A.D.	(d) in 1518 A.D.	
			1
9.	Answer any three questions out of five :		1x6=6
	(i) Which activities of Sri Satguru Ram Singh ji frightened the Britishers ?		3
	(ii) How did Guru Gobind Singh ji spend his childhood in Patna?		3
	(iii) After the treaty of Bhairawal how did the British treat queen Jindan?		3
	(iv) Write a note on the martyrdom of Guru Arjan Dev. ji.		3
	(v) Write a note on the battle of Chamkaur Sahib.		3
10.	Describe Jaito Morcha.		3x3=9
	or		5
	Describe the Plains of Punjab.		5
11.	Fill in the map of Punjab (before 1947 A.D.):		1x5=5
	(i) Batala		1
	(ii) Pathankot		1
	(iii) Multan		1
	(iv) Chillianwala		1
	(v) Anandpur Sahib		1
			1x5=5.

Note: Answer the following questions in one word or one line :

12. (i) What is illiteracy? 1
(ii) What is the Atomic policy of India? 1
(iii) How the members of Rajya Sabha are elected? 1
(iv) Who is a Public Prosecutor? 1
Fill in the blank/multiple choice questions. 1
(v) The upper house of Parliament is called
(vi) United Nations was established on .. 1
(a) 24 August (b) 24 October (c) 24 December 1x6=6
13. Answer any three questions out of five.
(i) Mention rights of an Indian citizen. 3
(ii) When and how many AngloIndian's can be nominated by the President in the Lok Sabha? 3
(iii) Explain the Principles of Panchsheel. 3
(iv) Discuss the relationships of President and Prime Minister. 3
(v) Explain hurdles in the way of democracy. 3
3x3=9
14. Explain the main (basic) reasons which created tension between India and China. 5
- or
- Describe the powers of state Legislature. 5
1x5=5